

ETYKA BIZNESU I ZARZĄDZANIA SYLLABUS, ISTOTA, MITY

Prof. dr hab. Tadeusz Oleksyn, 2017

*Do użytku wewnętrznego. Prawa autorskie zastrzeżone.
Nie wrzucać do Internetu!*

Informacje o przedmiocie

- **Formy i sposoby prowadzenia zajęć:**

Wykład autorski, prowadzony z wykorzystaniem sprzętu multimedialnego. Omawianie studiów przypadków. Odpowiedzi na pytania i dyskusje ukierunkowane.

- **Cele dydaktyczne:**

Zainteresowanie przedmiotem i zachęcenie do jego zgłębiania. Wyjaśnienie najważniejszych kwestii, ukazanie kontrowersji.

- **Program i wiedza, jaką student powinien osiąść:**

1. Istota, źródła i znaczenie etyki.
2. Etyka normatywna, opisowa i metaetyka.
3. Etyka a moralność.
4. Mity o etyce.
5. Empatia jako źródło etyki.
6. Inspiracje religijne.
7. Inspiracje filozoficzne.
8. Etyka a prawo, zwyczaje i obyczaje.
9. Manifest z Davos, Okrągły Stół z Caux, EBEN, Global Compact.
10. Aksjologia biznesu i zarządzania.
11. Cnoty i wartości. Wartości ekonomiczne i pozaekonomiczne.
11. Tyrania wartości i konflikty wartości.
12. Etyczny przedsiębiorca, menedżer, pracownik.
13. Etyka i etos pracy.
14. Etyka zawodów (w tym etyka lekarska).
15. Etyka biznesu.
16. Etyka marketingu (w tym reklamy).
17. Etyka konkurowania.
18. Etyka w mediach i komunikacji.
19. Etyka w polityce.
20. Społeczna odpowiedzialność biznesu.
21. Kodeksy dobrych praktyk / kodeksy etyczne.

Podstawowe informacje

- **Umiejętności, jakie student powinien wynieść:**

Poznanie, poszanowanie i przestrzeganie zasad, norm i wartości etyki biznesu i zarządzania.

- **Liczba godzin wykładów:**

30 godzin studia stacjonarne, 24 godziny studia niestacjonarne

- **Forma zaliczenia zajęć:**

Egzamin pisemny lub test w I terminie; egzamin pisemny lub ustny w II terminie – stosownie do decyzji wykładowcy. Egzamin ustny w III terminie (drugim poprawkowym). Na podwyższenie oceny może wpłynąć aktywność studenta oraz pozytywnie ocenione indywidualne opracowania i prezentacje.

Rekomendowana literatura

- Arystoteles, *Etyka wielka*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.
- Bauman Z., *Etyka ponowoczesna*. Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2012
- Blanchard K., Peale N.V., *Etyka biznesu*. Studio Emka, Warszawa 2010.
- Bugdol M., *Gry i zachowania nieetyczne w organizacji*. Difin, Warszawa 2007
- Drucker P.F., *Myśli przewodnie Druckera*. MT Biznes, Warszawa 2002
- *Elementy etyki gospodarki rynkowej* [red. B. Pogonowska]. PWE, Warszawa 2000
- *Etyka biznesu w perspektywie humanistycznej*, red. G. Szulczewski, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011
- *Filozofia a zarządzanie*, red. Oleksyn T., Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013
- Gasparski W., *Wykłady z etyki biznesu*. Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania im. L. Koźmińskiego, Warszawa 2007
- Kietliński K., Oleksyn T., Martinez Reyes V., *Etyka w biznesie i zarządzaniu*. Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005
- Klimek J., *Etyka biznesu. Teoretyczne założenia, praktyka zastosowań*. Difin 2014
- Meadows D., *Nic już nie poradzimy*. Fragmenty wywodów z Dennisem Meadowsem z lat 2012 i 2014, zaktualizowane 9.02.2016; <https://exignorant.wordpress.com/2014/08/24/autor-granic-wzrostu-nic-juz-nie-poradzimy/>
- Oleksyn T., *Zarządzanie zasobami ludzkimi w organizacji*, wydanie IV, rozdział 8 – *Kultura i etyka organizacji*. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2017
- Rybak M., *Etyka menedżera – społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004
- Szczupaczyński J., *Władza a moralny wymiar przywództwa*. Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2013
- Teichman J., *Etyka społeczna. Podręcznik dla studentów*. Oficyna Naukowa, Warszawa 2002
- *Wolność i odpowiedzialność*, red. J. Osiński. Kolegium Ekonomiczno – Społeczne, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2009

**Oczekiwana jest aktywność
i koncentracja uwagi studentów na zajęciach**

ETYKA BIZNESU I ZARZĄDZANIA

1. ISTOTA, ŹRÓDŁA, MITY

Biznes nie musi być wojną...

<http://go.funpic.hu>

... choć wojny się zdarzają

<http://go.funpic.hu>

ETYKA – DWA ZNACZENIA

- Etyka – termin pochodzenia greckiego, mający dwa znaczenia:
  - (1) ogół ocen i norm moralnych, funkcjonujących w danej epoce i społeczeństwie / społeczności lokalnej;
  - (2) dziedzina filozofii (filozofia moralności), zajmująca się dobrem i złem, powinnością moralną, sumieniem, tym co jest akceptowalne i co nie; dzieli się na etykę:
    - ogólną i szczegółową;
    - etykę normatywną i opisową;
    - etykę społeczną i indywidualną.

<http://go.funpic.hu>

ETYKA NORMATYWNA I OPISOWA

- Etyka normatywna ustala, co jest dobre a co złe i określa normy moralne. Dzieli się na:
  - aksjologię, tj. teorię: wartości / dóbr moralnych oraz dobra najwyższego;
  - deontologię, tj. etykę obowiązku; ustala ona obowiązki moralne i ich granice a także, co decyduje o wartości moralnej czynu (intencje, skutki, miara wyrzeczeń, itd.).
- Etyka opisowa (etologia) – to analiza, opis i wyjaśnianie tego, co w konkretnym czasie i społecznościach było uważane za etyczne bądź nie, i dlaczego, a także jaka była ewolucja etyki. Obejmuje trzy dziedziny: socjologię moralności, psychologię moralności i metaetykę.

Metaetyka – metodologia nauk etycznych, zajmująca się w szczególności ich strukturą i znaczeniem pojęć etycznych (zwłaszcza wartości i norm)

fot. TeO

MORALNOŚĆ A ETYKA

- W mowie potocznej terminy etyka i moralność są często używane zamiennie. Jednak nie są one synonimami.
- Moralność to całokształt realnych postaw i zachowań jednostki lub grupy społecznej w kontekście postrzegania dobra i zła. Ma charakter osobisty, wewnętrzny (*Niebo gwiazdziste nade mną, prawo moralne we mnie* – Immanuel Kant)
- Etyka – to (1) nauka o moralności; (2) ogół norm moralnych i zasad postępowania, przyjętych w danej epoce i społeczności.
- *Człowieczeństwo jest cechą moralną, nie biologiczną czy antropologiczną* Leszek Kołakowski
- *Moralność wymaga, byśmy innych ludzi traktowali jako cele, nie zaś jako środki* Immanuel Kant
- Moralność jest pierwotna, a etyka wtórna. Niemniej dojrzała etyka służy dobrze moralności.

ŹRÓDŁA I INSPIRACJE ETYKI

- Są dwa główne wyjaśnienia źródeł etyki i etycznych zachowań: religijne oraz świeckie. Niekoniecznie są one w sprzeczności.
- Według wyznawców i zwolenników źródeł religijnych etyka bazuje na normach moralnych, które są wyrażone głównie w świętych księgach – Wedach (hinduizm), naukach Buddy, Torze (judaizm), Nowym Testamencie (chrześcijaństwo), Koranie (islam), i innych.
„Busolą” jest też sumienie.

fot. TeO

ŹRÓDŁA I INSPIRACJE ETYKI (2)

- Według poglądów świeckich, które wywodzą się z filozofii, a później także z innych nauk (biologii, psychologii, socjologii, antropologii, etnografii i in.) źródłami etyki są:
  - empatia, właściwa nie tylko dla ludzi, ale i wyżej zorganizowanych zwierząt, a także instynkt;
  - filozofia, z której z czasem wykształciła się etyka; rozum i naukowe dociekania;
  - historyczne i społeczne doświadczenia;
  - kultura, w tym literatura i sztuka.
- Źródła etyki łączą się ze sobą. W naszym kręgu kulturowym etyka starogrecka łączy się z etyką chrześcijańską, choć mają one różne orientacje: Grecy eksponowali „troskę o siebie”, zaś chrześcijanie – „troskę pasterską” o zbawienie dusz (własnej i bliźnich) [3]. Występuje też pewne sprzężenie zwrotne pomiędzy inspiracjami religijnymi i świeckimi, choć obie strony (wierzący i niewierzący) na ogół zawzięcie temu zaprzeczają.

MITY O ETYCE wg McNamary

Zanim wyruszymy na eksplorację etyki
rozprawimy się z kilkoma mitami:

▪ Mit 1: *Etyka / moralność jest mało ważna.*

Znaczenie etyki / moralności można najlepiej pojąć wtedy, gdy jest ona rażąco naruszana. Największa w historii katastrofa przemysłowa w Bhopalu uświadomiła nam skutki chciwości, niedbalstwa, braku wyobraźni i odpowiedzialności, a także arogancji firmy globalnej wobec kraju goszczącego. Chciwość, brak profesjonalizmu, złe zarządzanie ryzykiem doprowadziły pod koniec minionej dekady do głębokiego i groźnego światowego kryzysu finansowego. Brak zaufania w wyniku nagannych praktyk niszczy zaufanie, a to z kolei działa destrukcyjnie na życie społeczne i gospodarcze.

▪ Mit 2: *Etyka jest nudna.*

Problematyka etyczna jest, wbrew pozorom, złożona, i może być intelektualnie pasjonująca. Wywiera istotny wpływ na życie ludzi i ich samopoczucie. To nie może być nudne – choćby z uwagi na konsekwencje.

Mity na temat etyki – c.d.

- Mit 3: *Etyka biznesu i zarządzania jest zbędna; potwierdza jedynie oczywisty nakaz, by czynić dobrze.*

To etyka i związane z nią doświadczenia pozwalają na określenie, co jest dobre, a co nie. Nie zawsze wiemy to z góry.

- Mit 4: *Etyka jest kazaniem wygłaszanym przez dobrych ludzi do złych ludzi.*

Etyka nie jest kazaniem ale doświadczeniem, za które często płacono wysoką cenę.

- Mit 5: *Etyka zarządzania to współczesna odmiana polityki personalnej.*

Relacje pomiędzy etyką a polityką personalną są inne: polityka personalna wykorzystuje etykę i powinna się nią kierować. Etyka jest pierwotna, polityka personalna – w pewnym sensie wtórna.

Mity na temat etyki – c.d.

▶ *Mit 6: Etyką nie można zarządzać.*

Etyką można i trzeba zarządzać. Nie jest to jednak łatwe – wymaga wiedzy, wrażliwości, kultury, konsekwencji, często także odwagi cywilnej.

▶ *Mit 7: Nasza organizacja nie ma problemów z prawem, a więc jesteśmy etyczni.*

Można być nieetycznym nie naruszając prawa. Z drugiej strony w przypadku nieetycznych pracowników ujawnienie naruszania prawa jest często tylko kwestią czasu

▶ *Mit 8: Nasi pracownicy są etyczni, nie musimy więc poświęcać uwagi problemom etycznym.*

Jeżeli nie zwracamy uwagi na kwestie etyczne możemy nie wiedzieć, w jakim stopniu pracownicy są etyczni, a w jakim nie. Tym bardziej, gdy sami za bardzo się na tym nie znamy. Poza tym pracownicy bardziej etyczni dzisiaj mogą być mniej etyczni jutro. Etyka jest zorientowana także na przyszłość.

Kilka cytatów na temat etyki:

- *Spółeczeństwo pozbawione etyki, która kształtowałaby międzyludzką solidarność i odgrywała rolę drogowskazu, nie jest zdolne do długotrwałego istnienia. Bez wyraźnych reguł, bez tradycji i bez minimum konsensu, określającego normy zachowań, pewnego dnia współżycie społeczne załamie się tak samo, jak stało się to z systemem socjalistycznym.*

Marion Gräfin Dönhoff

- *Zadaniem etyki czy też filozofii moralności jest pytać o naturę dobra i zła. Są to pytania istotne, bo świat ludzki zdominowany jest przez refleksję nad tym, co jest właściwe i niewłaściwe, dobre i złe. Znaczenie mają czyny, to zaś, co ludzie czynią, zależy od tego, co myślą na temat dobra i zła.*

Jenny Teichman

Kilka cytatów na temat etyki (2)

Zasady etyczne stanowią nierozdzielalną część wolnorynkowej gospodarki kapitalistycznej. Bez nich taki system nie mógłby po prostu istnieć (...). Gdyby oszustwo nie było czymś wyjątkowym, gdyby stało się ono podstawą działania, to ludzie zaprzestaliby prowadzenia jakichkolwiek interesów, z wyjątkiem transakcji zupełnie podstawowych prowadzonych w brutalny sposób. Postawa etyczna i uczciwe traktowanie innych jest elementarną zasadą prowadzenia wszelkich interesów.

Dane R. Gordon, profesor filozofii w Rochester Institute of Technology

Kilka cytatów na temat etyki (3)

- *Etyka biznesu nie powstaje w próżni. Im wyższy poziom etyki ogólnej danego społeczeństwa, tym wyższy poziom etyki biznesu.*
- *Etyka biznesu jest składową kulturą biznesu. A ta z kolei jest pochodną kultury w ogóle.*
- *Pytanie o sens etyki jest równie zaskakujące, jak pytanie o sens kultury.*

Wojciech Gasparski

Kilka cytatów na temat etyki (4)

- *Mówi się, że kapitalizm i biznes to dżungla. Jednak początki kapitalizmu i rozkwit biznesu wiążą się etyką protestancką i kupiecką uczciwością; poszanowaniem słowa, zaufaniem i dotrzymywaniem umów, etosem pracy. Bez tych wartości i bez takich postaw rozwój biznesu i rozwój cywilizacyjny byłby niemożliwy. Musimy wrócić do tych źródeł.*

Michael Novak

- *Sprzedaż produktów i pochodzący z tej sprzedaży zysk są czymś wtórnym. To, co znajduje się na pierwszym miejscu, związane jest z dostarczaniem potrzebnych dóbr. Kiedy myślisz w ten sposób, to jest to najbardziej zbożne zadanie, jakie wykonujesz.*

Konosuke Matsushita

Kilka cytatów na temat etyki (5)

W chorym społeczeństwie nie może istnieć zdrowa firma, zdrowy uniwersytet czy zdrowy szpital. Zarządzający są więc żywotnie zainteresowani tym, aby społeczeństwo było zdrowe, nawet jeśli leczenie chorego społeczeństwa nie należy do ich obowiązków w firmie.

Peter F. Drucker

Czy bez przywrócenia kategorii świętości, tak gruntownie zniszczonej przez naukowe Oświecenie, możemy w ogóle dorobić się etyki, która byłaby w stanie okiełznać skrajne siły, będące w naszym posiadaniu?

Hans Jonas, filozof

Firmy na całym świecie zadają sobie pytanie: „Czy stać nas na to, by działać w sposób etyczny?”, podczas gdy pytanie powinno brzmieć: Czy możemy sobie pozwolić na działania niezgodne z zasadami etyki”?

Leo V. Ryan, były prezes Towarzystwa Etyki Biznesu w USA

Etyka biznesu: między brakiem a nadmiarem wymagań

Biznes jest jedną z najważniejszych form aktywności człowieka dzielnego. Jest jednak poddany dwóm przeciwstawnym presjom i grupom oczekiwań:

- z jednej strony formułowane są ultraliberalne postulaty nieskrępowanej wolności (także w działaniu przedsiębiorców) oraz żądania pozostawienia biegu rzeczy tylko obiektywnym prawom ekonomicznym i siłom rynkowym;
- z drugiej strony liczne grupy ludności / wyborców domagają się od rządu nakładania na biznes / przedsiębiorstwa zbyt wielu ograniczeń, świadczeń i sankcji.

Postawa etyczna to m.in. odrzucenie skrajności, nadmiernego indywidualnego i zbiorowego egoizmu przedsiębiorców, ale też odrzucanie przesadnej presji na biznes i firmy ze strony różnych innych, zewnętrznych wobec niego podmiotów, zgłaszających pod ich adresem nieuzasadnione bądź nadmierne pretensje i roszczenia.

Tym niemniej przedsiębiorstwa i przedsiębiorcy są zobowiązani do uwzględniania w swej działalności społecznej odpowiedzialności

Argumenty za społeczną odpowiedzialnością przedsiębiorstwa:

Skoro wszyscy mają być odpowiedzialni za to, co robią, nie ma powodów, aby przedsiębiorstwa i przedsiębiorcy stanowili tu wyjątek. Przedsiębiorstwo więcej od społeczeństwa bierze, niż mu daje. Korzysta z ludzi, których w bólach rodziły ich matki, kształconych potem poza przedsiębiorstwem przez kilkanaście lat; korzysta z czystej wody i czystego powietrza zrzucając ścieki i spaliny; korzysta z energii i surowców, na ogół nieodnawialnych; korzysta z postępu naukowo-technicznego dokonującego się poza nim; korzysta z ogólnej infrastruktury. Powinno więc poczuwać się do tego, aby dobrze gospodarować zasobami, które bierze, przynosić zysk i płacić podatki, chronić środowisko naturalne i angażować się w realizację ważnych celów społecznych, zwłaszcza na rzecz społeczności lokalnych.

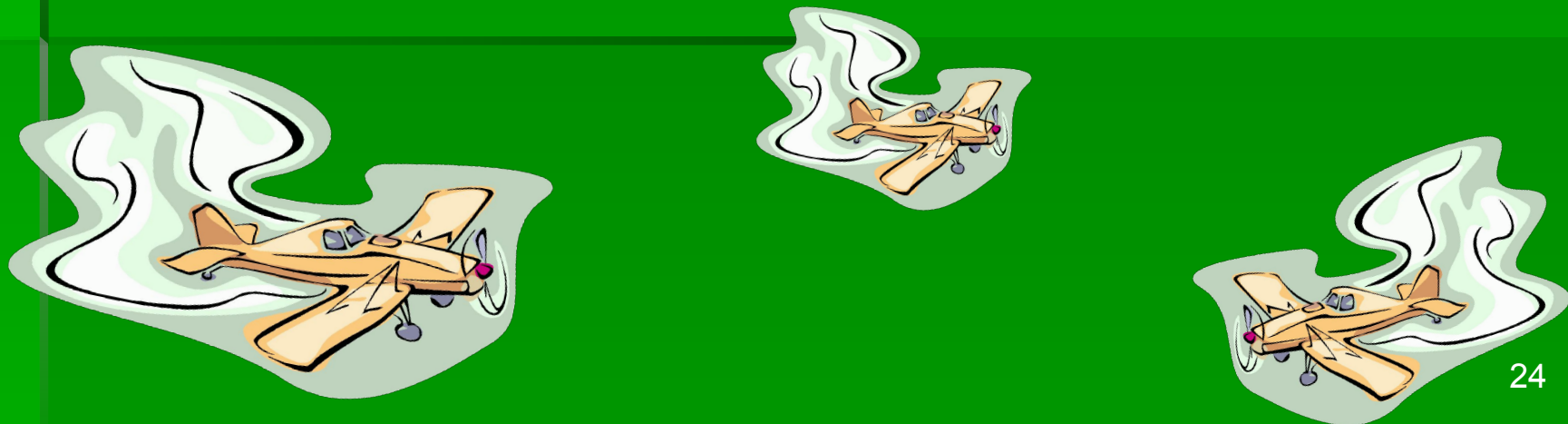
synteza własna za bazie wypowiedzi Konosuke Matsushity

Argumenty przeciwko przesadnie szerokiemu rozumieniu społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa:

Wielka dialektyczna walka między kapitałem i pracą, charakterystyczna dla XIX i znacznej części XX wieku, dawno się zakończyła. Dzisiaj główny konflikt rozgrywa się między przedsiębiorstwami a państwem. Władza państwowa znajduje się pod presją różnych środowisk i zarazem grup wyborców: miejskiej i wiejskiej biedoty, zwolenników socjalnego budownictwa mieszkaniowego, dotowanego transportu, ochrony środowiska, rozmaitych programów pomocowych, ludzi domagających się wcześniejszych emerytur, zasiłków i innych świadczeń, państwowych dotacji dla nierentownych organizacji, itd. Obietnice wyborcze i ustępstwa na rzecz tych wszystkich żądań dokonują się kosztem prywatnego przedsiębiorcy, zysku i rozwoju jego firmy. Nikt tego przedsiębiorcy nie pyta o opinię ani o zgodę, a odbierane mu środki są często marnotrawione.

J.K. Galbraith [4]

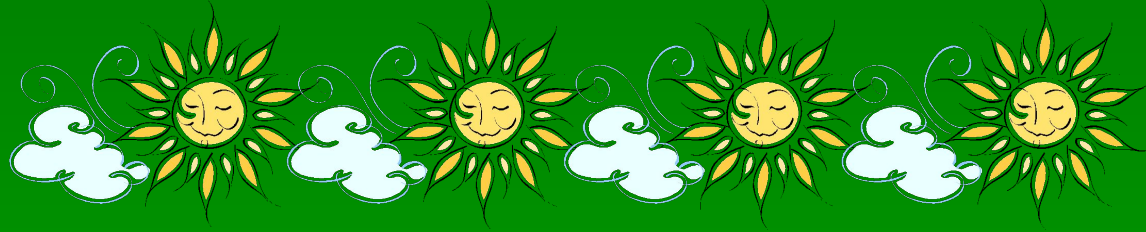

WAŻNIEJSZE KWESTIE ETYKI BIZNESU I ZARZĄDZANIA

- Jakość jako kwestia etyczna
- Etyczny wymiar kompetencji
- Zysk (księgowy, ekonomiczny / rezydualny) jako kwestia etyczna;
- Korzyści dla właścicieli / akcjonariuszy, czy dla wszystkich interesariuszy? Stosunek do poszczególnych interesariuszy
- Przestrzeganie i poszanowanie prawa jako minimum etyki
- Optymalizacja vs. maksymalizacja lub minimalizacja; etyka umiaru
- Lojalność i jej granice
- Etyki zawodowe i korzyści z nich wynikające
- Etyka a zaufanie; znaczenie zaufania
- Czy cel może uświęcać środki? Etyka a skuteczność
- Szara strefa – wymiar etyczny
- Wyzysk i eksploatacja; rabunkowa gospodarka

WAŻNIEJSZE KWESTIE ETYKI BIZNESU I ZARZĄDZANIA (2)

- Nieetyczne branże / rodzaje działalności
- Etyczne i nieetyczne kultury organizacyjne
- Rozpiętości zarobkowe / dochodowe i społeczne rozwarstwienie
- Elitaryzm vs. egalitaryzm; blaski i cienie
- Prawa człowieka a prawa pracownicze; aspekty etyczne
- Gry i zachowania nieetyczne w organizacji
- Kodeksy dobrych praktyk – za i przeciw
- Struktury organizacyjne i stanowiska związane z etyką biznesu i zarządzania – praktyki i doświadczenia
- Nadużywanie etyki i moralności oraz nędze „wojny na moralność”.

Cywilizacja ludzka istnieje i rozwija się od tysięcy lat. Jest to możliwe m.in. dlatego, że umiała rozwiązywać problemy i radzić sobie z trudnościami, także natury etycznej. Wypada żywić nadzieję, że etyka biznesu i zarządzania utoruje sobie dalszą drogę i potrafi oferować sensowne kompromisy. Jest dyscypliną młodą, liczy sobie raptem około 40 lat i najlepsze lata są dopiero przed nią.

Dziękuję za uwagę!

Wykorzystana literatura

1. Dönhoff M., *Ucywilizujmy kapitalizm. Granice wolności*. Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2000
2. Drucker P.F., *Myśli przewodnie Druckera*. MT Biznes, Warszawa 2002
3. *Elementy etyki gospodarki rynkowej* [red. B. Pogonowska]. PWE, Warszawa 2000
4. Galbraith K., *Ekonomia w perspektywie. Krytyka historyczna*. PWE, Warszawa 1991
5. Gasparski W., *Wykłady z etyki biznesu*. Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania im. L. Koźmińskiego, Warszawa 2007
6. Kietliński K., Oleksyn T., Martinez Reyes V., *Etyka biznesu i zarządzania*. Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2006
7. McNamara, *Complete Guide to Ethics Management: An ethic Toolkits for Managers*; <http://www.managementhelp.org/businessethics/ethics-guide.html>.
8. Teichman J., *Etyka społeczna. Podręcznik dla studentów*. Oficyna Naukowa, Warszawa 2002

ŻYCZĘ ZAINTERESOWANIA PRZEDMIOTEM
I EFEKTYWNEJ NAUKI